

Život s medvědy

Medvěd hnědý se po letech znovu zabydlel v Beskydech. Česká republika se tak stala další evropskou zemí, kde má tato největší evropská šelma svůj domov. Tato publikace vám přiblíží život medvědů a doporučí, jak se v oblastech, kde se medvědi vyskytují, správně chovat. Respektováním základních pravidel lze předcházet většině problémů, které soužití lidí a medvědů provázejí.

Hnutí DUHA
místní skupina Olomouc

Co víme o medvědech?

Medvěd hnědý (*Ursus arctos*) je největší evropská šelma, v podmínkách střední Evropy průměrná hmotnost samců dosahuje 150–350 kg, samice jsou o třetinu menší. Nejraději má hluboké lesy, dostatek bobulí a klid. Medvědi jsou většinou samotáři, pouze medvíďata zůstávají s matkou 1,5–2,5 roku.

Kde žijí medvědi?

Na většině našeho území byli medvědi vyhubeni v průběhu 17. a 18. století, nejdéle se dokázali udržet v Beskydech, kde byl poslední kus zastřelen v roce 1893. Díky návaznosti na Slovensko, kde dosud žijí početné populace všech velkých šelem, se do Beskyd medvědi od 70. let. 20. století vracejí. Nyní zde žije přibližně 2–5 medvědů, na Slovensku 700–900, v celých Karpatech pak 6000–7000.

Víte, že... karpatská populace medvěda hnědého je po východoevropské (ruské) největší v Evropě?

Čím se živí?

Navzdory tomu, že medvědi patří mezi velké šelmy, kořist většinou aktivně neloví. Jejich potrava je z 60–90 % rostlinného původu a větší část živočišné složky

tvoří různé larvy brouků, kukly mravenců a jiný hmyz. Složení potravy se během roku značně mění: na jaře se medvěd rád popásá na čerstvé trávě a pupenech rostlin, na podzim konzumuje především různé lesní bobule a semínka, důležitým energetickým zdrojem jsou i bukvice. Zvláště v oblíbenosti má také med, který vybírá jak divokým včelám, tak ze včelích úlů. Díky svému výbornému čichu medvědi snadno nacházejí a konzumují zdechlíny: v lese tak spolu s dalšími organismy plní důležitou sanitární funkci, protože zabráňují šíření různých nákaz.

Věřili byste, že se zvíře tak velké, jako je medvěd, dokáže na zimu vykrmit v podstatě jen z lesních plodů? Za den jich dokáže spořádat až 20 kg.

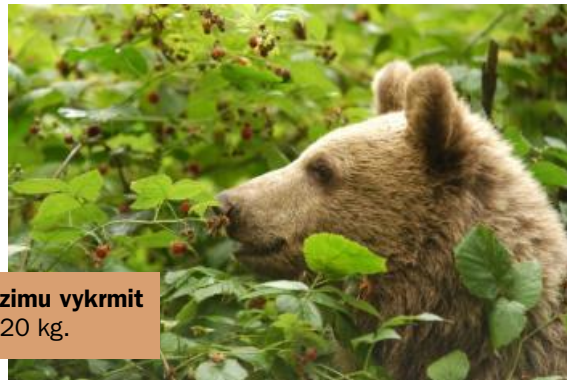
Jak žijí v zimě?

Zimu medvědi tráví tzv. nepravým zimním spánkem. V tomto období se nepatrně snižuje tělesná teplota, ovšem výrazně klesá tep a frekvence dýchání. Medvědi tak šetří energii v době nedostatku vhodné potravy. Délka spánku je 75–120 dní, zpravidla od poloviny listopadu do poloviny března, medvěd se však může probudit i dříve, například v případě zimních olev, a poté znovu ulehnout. V době spánku je schopen přijímat podněty z okolí (hlavně zvukové). Ty ho také mohou ze spánku lehce probudit.

Brloh, ve kterém medvědi tráví zimu, může mít podobu malé jeskyňky, díry vyhrabané ve svahu či pod vývratem nebo jen nakupené hromady listů.

Víte, že... medvíďata přicházejí na svět nejčastěji v lednu, v době zimního spánku?

Samice proto svůj brloh pečlivě vystylají větvičkami a mechem...

Jsou medvědi lidem nebezpeční?

Medvěd jako jediná z našich šelem může skutečně přivodit člověku vážné zranění. Jedná se však o výjimečné případy, kterým lze vcelku účinně předcházet. V zásadě existují dva typy rizikových situací, kdy může dojít ke konfliktu s medvědem:

1. Jedná se o medvěda tzv. synantropního, který přivykl lidské přítomnosti konzumací nezabezpečených odpadků v blízkosti lidských sídel. Ztráta přirozené plachosti medvědů zvyšuje nebezpečí střetu.
2. Medvěd je překvapen nenadálou blízkostí lidí, kteří překročili jeho „osobní prostor“. Takový medvěd se cítí ohrožen – většinou uteče, pokud má kam, ale může i zaútočit, např. pokud se jedná o medvědice s mládětem.

Běžně se však medvěd snaží lidem vyhýbat. Ve skutečnosti dochází na území ČR a Slovenska denně k desítkám setkání lidí s medvědy, která člověk vůbec nezaregistruje, protože se zvíře v poklidu stáhne do ústraní. Přestože je medvěd schopen jednou ranou usmrтит např. krávu, člověka nepovažuje za svou potravu. Pro člověka představují mnohem větší nebezpečí například legálně užívané, prokazatelně zabíjející drogy (alkohol, kouření), nezdravý životní styl, motorismus a další civilizační výdobytky. Na Slovensku s vysokou koncentrací medvědů i lidských sídel je ročně zaznamenáno několik útoků na člověka. V těchto mediálně vděčných případech šelmy vystupují jako viníci, ačkoliv okolnosti napadení nejsou vždy zcela jasné. Z dostupných informací lze vysledovat, že mnohým případům bylo možné předejít. V této brožuře si proto představíme základní pravidla, která dokáží riziko střetu s medvědy významně snížit.

Víte, že... zvýšený lov medvědů neochrání lidské statky před útoky těchto zvířat? Na Slovensku žilo před 40 lety o polovinu méně medvědů než nyní, přesto byly škody na dobytku vyšší než dnes. V Alpách, kde nežije více než 50 medvědů, i v Kanadě s tisíci kilometry čtverečními divočiny mají problémy s medvědy, pokud je nechají přizívovat se na odpadcích. Daleko účinnější než lov jsou preventivní opatření, zajišťující lidem i medvědům dlouhodobé mírumilovné soužití.

Co medvědy ohrožuje?

- ničení původních biotopů, zejména těžba přirozených smrkových a bukových lesů, poskytujících medvědům klid a základní potravní nabídku (borůvky, larvy hmyzu v odumřelém dřevě, bukvice...)
- nadměrné rušení a sběr plodů v rezervacích: medvědi jsou stresováni, pokud nemají žádnou klidovou oblast, kam se mohou v případě potřeby uchýlit
- fragmentace krajiny, výstavba dálnic, které komplikují medvědům volný pohyb
- ilegální lov
- medvědi jsou silně vábeni lehce přístupnými odpadky; tím mění své potravní návyky a již velmi obtížně se vracejí k přirozenému životu. Tito synantropní medvědi se přestávají člověka bát, stávají se nebezpečnými a v podstatě jsou odsouzeni k odchytu nebo odstřelu.

Zaslouží si medvědi ochranu?

Medvědi byli po dlouhá tisíciletí nedílnou součástí naší přírody. Jejich úbytek, daný jednak přímým pronásledováním (lovem), jednak ničením biotopů, byl v druhé polovině 20. století kompenzován spontánním návratem ze Slovenska. Medvědy u nás nikdo nevysazoval; Beskydy, nejzápadnější výspu Karpat, si medvědi sami vybrali za svůj opětovný domov, z kterého byli kdysi vyhnáni. Dle platné české legislativy je medvěd hnědý řazen mezi kriticky ohrožené druhy živočichů (zákon č. 114/1992 o ochraně přírody a krajiny) a také Evropská unie ho řadí mezi druhy vyžadující přísnou ochranu. Společně s vlky a rysy patří mezi klíčové druhy výrazně se podílející na fungování lesních ekosystémů střední Evropy. Medvědi například účinně likvidují zdechliny nebo rozšiřují semena plodů, kterými se živí.

**Biotop
medvěda hnědého**

Víte, proč se medvědi nemohou přemnožit? Na rozdíl např. od hlodavců nebo většiny hmyzu má medvědice jen 1–4 mláďata pouze každý druhý až třetí rok a několik let o ně pečuje. Velcí teritoriální samci dokážou navíc regulovat počet medvědů aktivním lovem. V přírodě nemůže žít více medvědů, než dovolují přírodní zdroje – kapacita prostředí. Při nedostatku potravy by medvědi strádali, trpěli nemocemi a nerozmnožovali se.

Jak se chovat v oblastech s výskytem medvěda?

Neexistují 100% zaručená pravidla, nicméně uvádíme odborná a prověřená doporučení, která sníží riziko konfliktu.

1. Předcházejte setkání s medvědem

Pokud jste chovatelé, chraňte svá zvířata elektrickými ohradníky nebo vycvičenými pastýřskými psy. Dejte vědět medvědům, které území je vaše. Elektrický ohradník vám může zapůjčit Český svaz ochránců přírody, informujte se o dalších možnostech ochrany např. v poradně ČSOP Valašské Meziříčí, tel. 571 621 602.

Pokud bydlíte v oblasti s výskytem medvěda, snažte se zamykat vaše popelnice, pravidelně je vyvážet a nedávat tak medvědům příležitost zkoumat jejich obsah.

Dodržujete zákaz vstupu do přírodních rezervací či klidových oblastí a zákaz sběru lesních plodů v těchto místech. Respektujte medvědí domov stejně, jako medvědi respektují ten váš.

Nenechávejte v přírodě ani poblíž tábořiště žádné zbytky jídla nebo odpadky, rozbalte jen tolik, kolik sníte. Konzervy si nechte na jindy – ulehčíte tak i svému batohu.

Držte se turistických tras. Pokud procházíte nepřehledným terénem, lámejte klacky nebo si zpívejte, aby o vás medvědi včas věděli a měli možnost se vám vyhnout.

2. Při setkání s medvědem zůstaňte klidní

I přes zuby, drápy, váhu a sílu, kterou medvědi disponují, nezměřují se na zabíjení a pojidání lidí. Člověku se snaží raději

vyhnout, pokud o něm vědí. Vyhněte se i vy medvědovi, kterého potkáte a zatím o vás neví. Tiše se vzdalte a kontrolujte medvědovo chování.

Pokud si vás medvěd všiml, pravděpodobně se bude snažit utéct. Nedívejte se zvířeti přímo do očí: to si může medvěd vyložit jako záměr k útoku a reagovat protiútokem. Raději se odvrátte a předstírejte, že medvěda nevidíte, mluvte klidným hlubokým hlasem, po očku sledujte medvědovo chování a pomalu se vzdalujte. Neutíkejte!

Pokud vás medvěd sleduje, upustte kus oděvu nebo jiný předmět, který může upoutat jeho pozornost.

V případě útoku si lehněte na břicho a chraňte si lokty šíji, hlavu a nehybujte se. Medvěd útok často jen předstírá a pokud se nebudete aktivně bránit, ztratí o vás zájem.

Jak poznáme přítomnost medvěda?

Medvěd hnědý má nezaměnitelná pětiprstá chodidla s mohutnými drápy. Přední stopy jsou širší než delší, široké 10–20 cm. V zadních stopách se otiskuje celé chodidlo a mají tvar bosé lidské nohy, dlouhé 17–30 cm. Otisky drápů můžeme najít i na rozhrabaných pařezech, kde medvědi hledají potravu nebo na stromech, z nichž (obzvláště jehličnatých) sloupávají kůru až do výšky 2,5 m. Medvědi si takto označují teritorium, do kmenů se dále zahryzávají a otírají se o ně. Přitom se v pryskyřici zachycuje jemná medvědí srst. Trus medvěda se liší podle aktuální potravy, většinou se jedná o větší tmavou hromádku s patrnými zbytky rostlinné potravy (pecky, jádérka), tuhé nebo řidší konzistence.

Pokud naleznete pobytový znak medvěda, zdokumentujte svůj náález a informujte Správu chráněné krajinné oblasti nebo Hnutí DUHA, pomůžete nám tak s monitoringem těchto šelem.

Stopní dráha se širokým otiskem přední medvědí tlapy

Čerstvý medvědí trus

Ukázky medvědem poškozených stromů

Velké šelmy, zvláště medvědi, patří mezi nejvzácnější ozdoby české přírody. Vinou ničení biotopů, neznalosti či nepochopení, ilegálního lovu a odporu části obyvatel mohou u nás opět vyhynout. Zachování medvědů v pohraničních horách se neobejde bez naší – a vaší – pomoci.

- **Přijďte na hlídky.** Potřebujeme dobrovolníky, kteří se po zaškolení budou účastnit tzv. vlčích hlídek v Beskydech, monitorovat výskyt šelem a pokusy o pytláctví. Kontaktuje nás na vlci.hlidky@hnutiduha.cz
- **Prispějte na odměnu.** Pomozte malým příspěvkem zvýšit odměnu, kterou nabízíme za informace o pytlácích velkých šelem. Zvýšíte tak šanci na úspěch. Na vyplacení odměny dohlíží nezávislá správní rada. Číslo účtu: **1694749001/2400**
- **Podpořte ochranu medvědů.** Hnutí DUHA Olomouc několika projekty pomáhá ochráně a návratu vzácných šelem do našich hor. Naše práce se neobejde bez finanční pomoci lidí, jako jste vy. Více na www.hnutiduha.cz/olomouc

Další informace o medvědech:

www.selmy.cz

www.medvede.sk

www.wolf.sk

Russel C., Ennssová M.: **S láskou grizzly.** BB/art s. r. o., Praha 2004, 331 s.

Hnutí DUHA Olomouc je jednou z 10 poboček Hnutí DUHA.

S úspěchem prosazuje ekologická řešení, která zajistí zdravé a čisté prostředí pro život každého z nás. Navrhujeme konkrétní opatření, jež sníží znečištění vzduchu a vody, pomohou omezit množství odpadu, chránit přírodu a krajinu nebo zbavit potraviny toxických látek. Naše práce zahrnuje jednání s úřady a politiky, návrhy zákonů, kontrolu průmyslových firem, pomoc lidem, rady domácnostem a vzdělávání, výzkum, terénní monitoring, informování novinářů i spolupráci s obcemi. Hnutí DUHA působí celostátně, v jednotlivých městech a krajích i na mezinárodní úrovni. Je českým zástupcem Friends of the Earth International a Carpathian EcoRegion Initiative, mezinárodní sítě usilující o ochranu a trvale udržitelný rozvoj v celosvětově významném pohorí Karpaty.

Ve spolupráci s CHKO Beskydy vydalo Hnutí DUHA Olomouc v roce 2007.

Text: M. Kutal

Fotografie medvědů: L. Vogeltanz, Karel Brož

Další fotografie: M. Kutal, L. Holec

Grafická úprava: Jiří K. Jurečka

Tisk: TiNa Olomouc

A > Dolní náměstí 38, 779 00 Olomouc

T > 585 228 584, 728 832 889

E > olomouc@hnutiduha.cz

www.hnutiduha.cz/olomouc

Hnutí DUHA
místní skupina Olomouc

Tištěno na recyklovaném papíře.

Projekt byl finančně podpořen v grantovém řízení MŽP a Nadací na ochranu zvířat. Materiál nemusí vyjadřovat stanovisko MŽP.

